

Складність формування фондів іноземними науковими виданнями значною мірою обумовлена загальносвітовими тенденціями, пов'язаними, з одного боку – з постійним збільшенням кількості наукових публікацій, а з іншого – інфляцією та зростанням цін на наукові видання. Ріст цін на наукові журнали призводить до скорочення їх репертуару в наукових бібліотеках. Відчувається звуження й уповільнення темпів накопичення інформаційного ресурсу. На політику формування фондів серйозно впливає скорочення державних асигнувань, що не може не позначитись на якості інформаційного забезпечення спеціалістів-медиків.

Відсутність іноземних друкованих періодичних видань частково компенсується широким вибором періодичних видань на електронних носіях. Бібліотека однією з перших стала членом Консорціуму українських бібліотек з використання електронних ресурсів компанії EBSCO, доступ до яких надається на пільгових умовах. Це більше 5500 повнотекстових електронних наукових журналів з суспільно-гуманітарних наук, техніки, природничих наук, медицини, доступ до яких в режимі он-лайн сприяє задоволенню практично усіх типів інформаційних запитів з найменшою затратою часу на пошук необхідної інформації.

На жаль, недоступною стала нова іноземна книга – основне джерело цілеспрямованого поповнення фондів. Вже багато років поспіль бібліотека не закуповує книг, що призводить до виникнення прогалин у фондах, які вже ніколи не можна буде заповнити. Головна причина – фінансування бібліотек за залишковим принципом, що стоїть на заваді придбання актуальної іноземної літератури через її високу вартість на міжнародному ринку. Якщо ситуація не зміниться, бібліотеки ризикують опинитися на узбіччі інформаційних процесів та не зможуть виконувати свої статутні функції.

За таких умов важливим напрямом роботи бібліотеки є пошук альтернативних джерел комплектування. Національна наукова медична бібліотека України (ННМБУ), як і інші бібліотеки медичної галузі, залучає усі наявні можливості для максимального задоволення інформаційних потреб своїх користувачів. Багаторічна співпраця з іноземними партнерами, яка є однією із славних традицій нашої бібліотеки, суттєво допомагає у вирішенні цієї проблеми.

Основними джерелами надходження книг є гуманітарна допомога міжнародних фондів та організацій, таких як Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), обмінний фонд міжнародний книгообмін (МКО); колекції

зібрань видатних медиків, дари читачів. Однак надходження літератури з цих джерел не передбачає якісного відбору необхідних видань відповідно до потреб користувачів, характеризується спонтанністю і не вирішує існуючої проблеми комплектування фонду. За період з 1992 по 2012 рр. бібліотека отримала в дар понад 15 тис. книг і близько 20 тис. журналів.

Впродовж багатьох років бібліотека співпрацює з Всесвітньою організацією охорони здоров'я та з Бюро ВООЗ в Україні. У 2009 р. від Бюро ВООЗ надійшла література не лише англійською, а й російською та українською мовами. При цьому велика кількість примірників кожної книги дозволила поповнити фонди як нашої бібліотеки, так і бібліотек мережі. Великий обсяг літератури ВООЗ отримано від Українського центру науково-медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи. Бібліотека зацікавлена у прямому регулярному отриманні літератури ВООЗ і докладає багато зусиль, щоб література була зосереджена там, де вона повинна бути – у медичній бібліотеці.

В кінці 2010 року Міжнародний Проект розвитку ВІЛ/СНІД-сервісу в Україні передав понад 100 книг. Значна частина цієї літератури надійшла до основного фонду, а дублетні видання були направлені до обмінного фонду для передачі в інші медичні бібліотеки України.

У 2011 та 2012 рр. фонд бібліотеки значно поповнився літературою, отриманою від представництва ООН в Україні та відділу зовнішніх зв'язків МОЗ України. Це новітня література, яка відображає глобальні проблеми людства та шляхи їх вирішення у різних країнах.

Впродовж останніх років бібліотека отримала великий обсяг літератури від Інституту онкології та радіології (понад 600 журналів), від Інституту кардіології ім. М. Д. Стражеска надійшло понад 200 журналів з актуальних проблем кардіології.

Важливою подією для бібліотеки стала урочиста передача медичних книг, виданих у Франції протягом останніх років. Бібліотека отримала 107 книг з різних галузей медицини: педіатрії, гінекології, кардіології, психології тощо. Передача книг проходила в Золотій залі бібліотеки за участі представників Посольства Франції – радника посла Франції в Україні з питань культури Анн Дюрюфле, аташе з питань французької мови Посольства Мішеля Максимовича, представників Французького культурного центру, а також вчених-медиків, керівників провідних бібліотек Києва, працівників ННМБУ. Ця гуманітарна акція стала продовженням плідних стосунків з Французьким культурним центром, завдяки якому

бібліотека вже понад десять років отримує журнали *La Presse Medicale* та *La Recherche*, а також книги. На початку 2012 р. до фонду бібліотеки надійшло ще 9 медичних книг французьких видавництв.

Фонд бібліотеки значно поповнився виданнями болгарського академічного видання «Проф. Марин Дринов», які ми отримуємо завдяки зусиллям Всесвітньої асоціації болгар вже два роки поспіль.

Цільне місце серед благодійників займає Ігор Галярник – лікар за фахом, професор, представник української діаспори у США, який збирає і організовує пересилку медичної літератури до України. Завдяки його зусиллям впродовж багатьох років бібліотека отримувала медичні журнали, а також книги американських видавництв: підручники, енциклопедії, словники, монографії.

Маємо багаторічні плідні стосунки з українсько-американським фондом «Сейбр – Світло», за сприяння якого бібліотека отримала понад 2 тис. примірників журналів і стільки ж нових книг на медичну тематику, серед яких медичний енциклопедичний словник Дорланда, 22-томна Всесвітня енциклопедія, 30-томна «Енциклопедія Американа» та багато інших цінних видань.

Ми високо цінуємо співпрацю із Східно- і Центрально-Європейським благодійним журнальним проектом, від якого бібліотека впродовж багатьох років отримувала 18–20 назв періодичних видань на загальну суму понад 5 тис. доларів США. У нас склались ділові відносини, ведеться листування не лише щодо передплати періодичних видань, а й ефективності використання журналів користувачами, вивчається попит на те, чи інше видання. Здійснюється щорічний аналіз і надсилається звіт про використання журналів до штаб-квартири Проекту у Нью-Йорку.

За останні роки значно збільшились надходження іноземної літератури за рахунок колекцій видатних вчених-медиків, таких як: Любомир Пиріг, М. Е. Поліщук, Л. О. Добровольський, Я. В. Ганіткевич, Г. П. Педаченко, Б. О. Запоточний, А. Г. Куликовський, О. О. Чумак та інші. Хоча іноді колекції містять дублетні видання, які є одночасно в інших колекціях та у фондах бібліотеки, у переважній більшості це дуже цінна література.

Ми не відмовляємось від взаємовигідних пропозицій. Так професор Даміан Гловський з Познані (Польща) звернувся з проханням про надання йому копій деяких авторефератів та статей з журналів часів СРСР. Питання оплати за виконану роботу вирішили просто – протягом декількох років ми отримували від нього 5 комплектів польських медичних журналів.

Невід’ємною складовою формування фонду іноземної літератури є міжнародний книгообмін. Це спосіб поповнення фонду бібліотеки на основі еквівалентного і без валютного надходження літератури. Станом на 2012 рік бібліотека здійснює книгообмін з 35 науковими закладами у 20 країнах Європи та Америки. Лідерами серед партнерів з МКО є країни Центральної і Східної Європи: Болгарія, Польща, Словаччина, Словенія, Румунія, Національна медична бібліотека США. Активний книгообмін здійснюється з Центром обміну науковою літературою у Гельсінкі (Фінляндія), від якого надходить 5 назв періодичних видань і книги. У 2011 році бібліотека отримала 10 дисертацій англійською мовою з проблем генетики, онкології, кардіології. З Центральної медичної бібліотеки у Варшаві в рамках міжнародного книгообміну нещодавно надійшло 25 дисертацій польських вчених-медиків з різних проблем медицини, біохімії тощо.

Щорічно бібліотека отримує від партнерів з МКО понад 50 назв періодичних видань медико-біологічного профілю, серед яких багато цінних міжнародних журналів: *Annals of Medicine*, *Scandinavian Journal of Surgery*, *Central European Journal of Public Health*, *International Dental Journal*, *Physiology* тощо. На жаль, відбулись деякі зміни у наших партнерів, що вплинуло на процес книгообміну. Так Німецьке науково-дослідницьке товариство у Бонні припинило свою діяльність з 2011 року і запропонувало самостійно встановлювати зв’язки з німецькими бібліотеками. На даному етапі започатковано книгообмін з Центральною медичною бібліотекою у Бонні. В рамках книгообміну бібліотека надсилає своїм партнерам 22 назви (70 комплектів) українських медичних журналів.

Два роки тому за підтримки Посольства Польщі в Україні започатковано спільний Проект Окружної лікарської палати у Варшаві та ННМБУ, метою якого є створення Центру польської медичної книги у Києві, у приміщенні медичної бібліотеки. В рамках проекту до бібліотеки надходять книги та журнали польських видавництв з різних проблем медицини як польською, так і англійською мовами. Вже надійшло понад 250 книг.

Останнє надходження – це франкомовна «Медико-хірургічна енциклопедія» у 40 томах, яку ми отримали в дар від французької асоціації «Діти Чорнобиля».

Таким чином, ми використовуємо нові форми комплектування в сучасних умовах, але цей процес відбувається хаотично і стихійно, перетворюється на головну проблему, яку ми не в змозі вирішити без

допомоги держави, без стабільного державного фінансування бібліотек.

Аналізуючи стан формування фонду іноземної літератури, можна зробити висновок, що цей процес має тенденцію до ускладнення.

Попри всі негаразди, використання альтернативних джерел комплектування сприяє оперативному обслуговуванню користувачів, максимальному задоволенню їх інформаційних потреб.

Список використаних джерел

1. Голуб Л. Все починається с комплектування / Л. Голуб // Библиотека. – 2009. – № 3. – С. 41–44.
2. Комаренко М. Робота обласних універсальних наукових бібліотек з формування своїх фондів у 2005–2010 роках (огляд) / М. Комаренко // Бібліотечна планета. – 2012. – № 2. – С. 20–22.
3. Соляник А. А. Система документопостачання бібліотечних фондів: закономірності розвитку : монографія / А. А. Соляник. – Х. : ХДАК, 2005. – 230 с.
4. Стрішенець Н. В. Координація комплектування у американському бібліотекознавстві / Н. В. Стрішенець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 2. – С. 49–54.
5. Стрішенець Н. В. Відбір при комплектуванні: мистецтво чи наука? / Н. В. Стрішенець // Бібліотечний вісник. – 2009. – № 1. – С. 7–15.

УДК 027.021(477-25):021.85(100):656.882:336.248

Леся Чайковська,

мол. наук. співроб. НБУВ

МІЖНАРОДНИЙ КНИГООБМІН НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розглянуто питання розвитку міжнародного обмінного фонду (МКО) НБУВ за останні роки (2007–2012 рр.), враховуючи сучасні суспільно-політичні та економічні обставини. Проаналізовано основні напрями комплектування обмінного фонду МКО, фінансування міжнародних поштових відправлень та пошуку нових джерел відправки українських видань зарубіжним партнерам по МКО.

Ключові слова: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, міжнародний книгообмін, комплектування обмінного фонду МКО, митні послуги, міжнародні поштові відправлення.

У сучасних умовах глобалізації та створення єдиного інформаційного простору міжнародний книгообмін (МКО) відіграє роль не стільки інформаційну, не конкуруючи з сучасними електронними версіями видань, скільки як частина міжкультурного співробітництва. Чим вищим є рівень розвитку суспільства, тим більшою є потреба в інтеграції та єдиних просторах культури, науки, економіки, тому в умовах глобалізації політичної системи світу Україна націлена на міжкультурне співробітництво. Не останню роль у процесі приєднання України до єдиних просторів науки, культури, економіки відіграє міжнародний книгообмін.

З 1918 р. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ) є не тільки сховищем книжкового надбання нації, але й веде МКО з різними установами науки та культури різних країн світу, що сприяє зміцненню наукових та культурних зв'язків України із зарубіжними країнами. Місце і роль МКО було зафіксовано в першому Статуті Бібліотеки, затвердженому Спільним зібранням УАН 21 грудня 1918 р. Серед першочергових завдань Бібліотеки було визначено придбання іноземної літератури з усіх галузей знань, про що можна більш детально